

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ
СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ**

Виконала: студентка ІV курсу, групи 6.0539

спеціальності 053– Психологія

освітня програма: Психологія

Носок Вікторія Сергіївна

Керівник: канд. філос. наук, доцент Іванова Л.С.

Рецензент: к.психол.н., доцент кафедри психології

Грандт В.В.

Запоріжжя – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти бакалаврський
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« ____ » _____ 2023 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Носок Вікторія Сергіївна

Тема роботи Особливості особистісної зрілості старших школярів

керівник роботи Іванова Л.С. канд. філос. наук, доцент

затверджені наказом ЗНУ від «22» 02 2023 року № 341-с

2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: здійснити теоретичний аналіз особистісної зрілості учнів старших класів; експериментально дослідити особистісну зрілість старших школярів та їх мотивацію навчання в університеті; виявити особливості між особистісною зрілість та мотивацією навчання
5. Перелік графічного матеріалу: 3 таблиці.
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання Прийняв
Вступ	Іванова Л.С, доцент		
Розділ 1	Іванова Л.С, доцент		
Розділ 2	Іванова Л.С, доцент		
Висновки	Іванова Л.С, доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	лютий-березень 2023 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2023 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень 2023 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	Квітень-травень 2023 р.	Виконано
5	Написання висновків	травень 2022 р.	Виконано
6	Передзахист	травень 2023 р.	Виконано
7	Нормоконтроль	травень 2023 р.	Виконано

Студент _____ В.С. Носок

Керівник роботи _____ Л.С. Іванова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О. М. Грединарова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 35 сторінок, 3 таблиць, 21 джерел, 1 додаток.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні особливостей становлення особистісної зрілості старших школярів.

Об'єкт дослідження – особистісна зрілість учнів старшого шкільного віку.

Предмет – вплив особистісної зрілості на мотивацію навчання у ЗВО.

В основу дослідження покладено припущення про те, що особистісна зрілість учнів старшого шкільного віку впливає на мотивацію навчання у закладі вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичні: (аналіз наукової літератури з обраної проблеми, синтез і узагальнення отриманих результатів); емпіричні: (спостереження, опитування, інтерв'ю).

Наукова новизна - вперше було досліджуваний вплив особистісної зрілості старшого шкільного віку на мотивацію навчання у вищому навчальному закладі.

Практичне значення – дослідження проблеми становлення особистісної зрілості учнів старшого віку є досить важливим у психології, тому що, це важливий період в житті людини, коли їй потрібна підтримка, допомога в самовизначенні та вирішенні проблем.

ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ, СТАРШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК,
ПІДЛІТКОВИЙ ВІК

SUMMARY

Nosok V.S. Peculiarities of personal maturity of senior schoolchildren.

Bachelor's thesis: 35 pages, 3 tables, 21 sources, 1 addendum.

The purpose of the work is the theoretical substantiation and empirical study of the peculiarities of the formation of personal maturity of senior schoolchildren.

The object of the research is the personal maturity of high school students.

Subject – is the influence of personal maturity on the motivation to study in higher education institutions.

The research is based on the assumption that the personal maturity of high school students affects the motivation to study at a higher education institution.

Research methods: theoretical: (analysis of scientific literature on the selected problem, synthesis and generalization of the obtained results); empirical: (observations, surveys, interviews).

Scientific novelty - for the first time, the influence of personal maturity of high school age on the motivation to study in a higher educational institution was investigated.

Practical significance - the study of the problem of the formation of personal maturity of older students is quite important in psychology, because this is an important period in a person's life when he needs support, help in self-determination and problem solving.

Chapter 1 "Theoretical studies of personal maturity of high school students" contains a theoretical analysis of the concept of personal maturity, the study of this topic by foreign and domestic psychologists.

In chapter 2 "Empirical study of personal maturity of high school students" a study of personal maturity of high school students and their motivation to study at the university and their relationship was conducted.

PERSONAL MATURITY, HIGH SCHOOL AGE, ADOLESCENT AGE

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	8
1.1. Психологічні особливості учнів старшого шкільного віку	8
1.2. Поняття особистісної зрілості в вітчизняній і зарубіжній психології.....	14
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	22
2.1. Організація дослідно-експериментальної роботи, щодо впливу особистісної зрілості на мотивацію навчання	22
2.2. Результати практичного дослідження, щодо впливу особистісної зрілості на мотивацію навчання	25
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТОК	35

ВСТУП

Актуальність дослідження. Психологічне вивчення особистісної зрілості старшокласника взаємопов'язане із системою цінностей, що містить головну мету, яка цілеспрямовано формує його життєвий шлях і має суттєвий вплив на самовизначення, а в подальшому на результати професійної діяльності. Ця проблема завжди приваблювала дослідників і вивчалась у різних напрямках. Становлення особистісної зрілості є тривалим, складним і динамічним процесом, що характеризується своїми особливостями на кожному віковому етапі. Особливо значущим у становленні особистісної зрілості є період ранньої юності, оскільки в цьому віці накопичуються психологічні резерви, що підводять самосвідомість до найважливішої її генетичної форми в період дорослості. У зв'язку з цим актуальним є дослідження проблеми становлення особистісної зрілості старшокласників та виявлення факторів впливу на цей процес, який ґрунтується на функціонуванні рефлексивних механізмів, виступає провідним фактором актуалізації тенденцій самовизначення як вікової характеристики внутрішнього світу юнаків. Прагнення молодої людини адаптуватися, інтегруватися в різні структури життєдіяльності сприяють пошуку власної моделі життєвого, соціального, професійного самовизначення, тобто молода людина сама вибирає, що їй робити, як це робити, як себе вести і т.д. Старший шкільний вік - це період ранньої юності, який характеризується настанням фізичної та розумової зрілості. Проте процес особистісного становлення учнів цього віку не протікали в праві, це має його власні лозунги і відмінності, які невдало лежать на їх маркировці на процес виховання.

Мета – виявити особливості впливу особистісної зрілості учнів старшого шкільного віку на мотивацію навчання у ЗВО.

Об'єкт дослідження – особистісна зрілість учнів старшого шкільного віку.

Предмет дослідження – вплив особистісної зрілості на мотивацію навчання у ЗВО.

Гіпотеза дослідження – ми передбачаємо, що особистісна зрілість учнів старшого шкільного віку впливає на мотивацію навчання у закладі вищої освіти.

Завдання дослідження:

1. Вивчити поняття особистісної зрілості у вітчизняній і зарубіжній психології;
2. Виявити особливості особистісної зрілості старшого шкільного віку;
3. Дослідити особливості старшого шкільного віку;
4. Дослідити особливості впливу особистісної зрілості старшого шкільного віку на мотивацію навчання у ЗВО.

Методи дослідження:

1. Теоретичний метод (аналіз наукової літератури);
2. Емпіричний метод (спостереження, опитування, інтерв'ю)

Наукова новизна - вперше було досліджуваний вплив особистісної зрілості старшого шкільного віку на мотивацію навчання у вищому навчальному закладі.

Надійність і вірогідність дослідження забезпечувалися репрезентативністю вибірки (20 учнів 11-х класів), застосуванням методів, адекватних меті і завданням дослідження, поєднанням кількісного та якісного аналізу, використанням методики коефіцієнту кореляції Пірсона.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Психологічні особливості учнів старшого шкільного віку

Підлітковий вік - це період життя людини між юністю і дорослістю. У західній психології традиція поєднання підліткового і юнацького віку переважає в період старості, який називається періодом дорослішання, змістом якого є перехід від дитинства до дорослості і межі якого можуть поширюватися від 12 до 14 до 25 років. У домашньому господарстві молодість визначається в межах 14-18 років і вважається самостійним періодом у розвитку людини, її особистості та індивідуальності. Вік від 15 до 17 років відомий як ранній підлітковий або старший шкільний вік [1, 26-33].

Особливості інтелектуального розвитку в ранньому підлітковому віці багато в чому пов'язані з соціальною ситуацією розвитку, яка визначається тим, що учень ось-ось вступить у самостійне життя. Суспільство ставить перед молодою людиною невідкладне, життєво важливе завдання здійснити в цей час професійне самовизначення не лише у вигляді внутрішнього плану у вигляді мрії, наміру стати кимось, а й у сенсі реальний вибір. Крім того, цей вибір здійснюється двічі: вперше в 9 класі, коли учень обирає форму випускного; другий у 11 класі, якщо планується шлях до навчання в університеті чи безпосередня участь у професійному житті.

Для раннього підліткового віку характерне прагнення до майбутнього. Готовність до професійного та особистісного самовизначення стає центральним новоутворенням раннього підліткового віку. За цей час реалізується тимчасова перспектива. Поступово з'являється зв'язок між «я як дитина» та «дорослим, яким я стану». Можливість реалізації особистісного та професійного самовизначення вимагає від студента певного ступеня особистісного розвитку.

Динаміка розвитку в ранньому підлітковому віці залежить від ряду умов. Перш за все, це характеристики спілкування з важливими людьми, які мають вирішальний вплив на процес самовизначення [3, 416].

За відносно короткий час старшокласник має створити життєвий план, щоб вирішити питання, ким і ким бути. Крім того, він повинен не тільки уявляти своє майбутнє загалом, а й усвідомлювати, як він може досягти поставлених цілей у житті. У тих учнів, які вирішили продовжити шкільну освіту в 9-му класі, проблема вибору професії фактично відкладається два роки. Але в 11 класі, з одного боку, проблеми професійного самовизначення знову і на новому рівні виходять на перший план; вибір професії та створення планів подальшої підготовки, з іншого боку проблеми з підготовкою до атестату та вступного кваліфікації до вищої освіти.

На більш високий рівень піднімається розвиток нервової системи, що визначає ряд особливостей пізнавальної діяльності і сенсорної сфери. Переважаюче значення в навчальній діяльності займає абстрактне (від лат. *abstraction* - розумове відволікання) мислення, прагнення глибше зрозуміти сутність і причинно-наслідкові зв'язки досліджуваних предметів і явищ.

Старші школярі усвідомлюють, що в навчанні знання фактів і прикладів цінне лише як матеріал для роздумів, для теоретичних узагальнень. Тому в їх мисленні переважає аналітико-синтетична активність, прагнення до порівнянь, а притаманна підліткам категоричність суджень поступається місцем гіпотетичним припущенням, потребі зрозуміти діалектичну сутність досліджуваних явищ, побачити їх суперечливість, як а також зв'язки, які існують між кількісними та якісними змінами. Але всі ці особливості мислення і пізнавальної діяльності формуються під вирішальним впливом навчання. Якщо вчителі не виявляють належної турботи про розвиток мисленневих здібностей, то у деяких старшокласників може зберігатися схильність до напівмеханічного запам'ятовування матеріалу, що вивчається [11, 205].

У старшому шкільному віці у більшості учнів виражені пізнавальні інтереси. Особливо це актуально для успішних учнів. Дослідження показують,

що найбільш поширений інтерес викликає вивчення предметів природничого циклу: математики, фізики, економіки, інформатики. Це відображає розуміння їх ролі та значення в науково-технічному прогресі. З цієї причини окремі старшокласники менше уваги приділяють вивченню гуманітарних предметів. Усе це вимагає від учителів не лише підвищення якості викладання цих предметів, а й забезпечення змістовної позакласної роботи з метою збудження та підтримки інтересу юнаків та дівчат до вивчення літератури, історії та інших гуманітарних предметів. Що стосується середньо і слабо успішних учнів, то у багатьох з них не виражені пізнавальні процеси, а деякі з них часто навчаються взагалі без достатнього бажання. Психологічно це пояснюється тим, що труднощі та неуспішність в оволодінні знаннями негативно позначаються на їх емоційно-мотиваційній сферах, що в кінцевому підсумку знижує тонус навчальної роботи. Подолати цей недолік можна лише за умови своєчасної та дієвої допомоги у навчанні та підвищення якості навчальної успішності [12, 215].

Розвиток мисленнєвих здібностей, прагнення до глибших теоретичних узагальнень стимулюють роботу старшокласників над мовленням, викликають у них бажання вдягати свою думку в більш точні й яскраві словесні форми, використовувати афоризми, уривки з наукових і художніх творів. Для цієї мети. Деякі записують нові слова, терміни та цікаві вислови видатних людей у спеціальні зошити та блокноти. Все це необхідно враховувати в навчально-виховній роботі і допомагати учням відточувати свою думку, вміти звертатися до словників, докладно пояснювати наукові терміни, іноземні слова. Особливо важливу роль у цьому відіграє організація поза – класне читання, яке працювало на виховання культури мовлення, на допомогу учням у подоланні вад мовлення.

Соціальні переживання і почуття глибоко впливають на моральне формування старшокласників. Саме в цьому віці на основі моральних знань і життєвого досвіду формуються певні моральні погляди та переконання, якими юнаки та дівчата керуються у своїй поведінці. Тому так важливо, щоб у школі

змістовно здійснювалося громадянське та моральне виховання, проводилися бесіди, систематично залучалися учні до громадської роботи. Дослідження показують, що слабка постановка громадянсько-морального виховання обертається значними витратами у розвитку старшокласників. Деякі з них можуть проявляти соціальну пасивність, втягуватися в різні позашкільні об'єднання негативної спрямованості. Спілкування з однолітками також необхідне для розвитку самовизначення в ранньому підлітковому віці, але має й інші функції. Якщо старшокласник розраховує на конфіденційне спілкування з дорослими, особливо в проблемних ситуаціях, коли їм важко прийняти рішення, спілкування з друзями залишається інтимним і особистим. Його зміст – реальне життя, а не життєві перспективи; Інформація, передана другу, є досить секретною. Таке спілкування характеризується особливою довірою, інтенсивністю та прихильністю, які залишають враження інтимності у стосунках старшокласників із близькими їм людьми [4, 608].

Роки ранньої юності для багатьох школярів характеризуються інтимними переживаннями, першим коханням, часто залишаючи слід на все життя. Завдання вчителів і всіх, хто контактує з учнями цього віку, — добре ставитися до їхніх інтимних переживань, не втручатися в ці почуття, розуміти і всіяко щадити їх. Проте, виявляючи зрозумілу в цих випадках обережність і делікатність, необхідно задавати учням питання дружби і кохання, а також стосунків між статями, за допомогою медичних працівників проводити відповідне гігієнічне виховання, а в у деяких випадках доцільно працювати окремо з хлопцями та дівчатами [3, 416].

Великий вплив на вольові процеси має розвиток сенсорної сфери та свідомості старшокласників, причому в ході вольових дій вирішальне значення має осмислення своїх намірів і поведінки. Помічено, що якщо студент поставив перед собою певну мету в навчальній чи громадській роботі або чітко визначив свої життєві плани з урахуванням наявних інтересів і схильностей, то він, як правило, виявляє високу цілеспрямованість та енергійність у роботі, а також наполегливість у подоланні труднощів, що виникають. З цим пов'язана ще одна

особливість старшокласників, пов'язана з роботою над їх самоосвітою. Якщо підлітки здебільшого відрізняються підвищеною вимогливістю до оточуючих і недостатньо вимогливі до себе, то в підлітковому віці ситуація змінюється. Вони стають більш вимогливими до себе та своєї роботи, прагнуть виробити в собі ті риси та якості поведінки, які найбільше сприяють здійсненню їхніх планів. Усе це свідчить про те, наскільки важливі внутрішні фактори (цілі, мотиви, установки та ідеали) у розвитку особистісних якостей старшокласників.

Істотною особливістю старших школярів є загострення їх свідомості і почуттів у зв'язку з майбутнім життєвим самовизначенням і вибором професії. Питання про те, ким бути, для них перестає бути абстрактним, і вирішується воно не без вагань, не без труднощів і внутрішніх переживань. Справа в тому, що навчання в школі так чи інакше робить розумову працю для них більш звичним, і під впливом цього багато юнаків і дівчат мріють пов'язати своє життя з розумовою діяльністю. Соціальні потреби такі, що переважна більшість старшокласників після закінчення школи має включитися у сферу матеріального виробництва. В результаті у деяких юнаків і дівчат, особливо тих, які не встигають, склалася хибна думка, що вчитися мало користі: працювати на заводі, займатися дрібною торгівлею, малим і середнім бізнесом, мовляв, без середньої освіти негативно впливає на їх ставлення до оволодіння знаннями [11, 205].

У розвитку і вихованні старшокласників така складність проявляється часто. Прагнення багатьох батьків створити найкращі умови для життя і навчання своїх дітей призводить до того, що останні звикають задовольняти всі свої потреби, внаслідок чого часто формується споживацьке ставлення до життя. Відсутність практичного досвіду породжує у них відставання в загальному соціальному розвитку і деяку інфантильність у судженнях, що, в свою чергу, не дає їм можливості зрозуміти непомірність багатьох своїх потреб і недоцільність зустрічі з ними. Подолання цих недоліків зумовлює

необхідність розширення суспільно корисної діяльності учнів та залучення їх до цієї тематичної роботи як у школі, так і вдома [6, 24 – 31].

Нарешті, слід зазначити, що на розвиток і поведінку старшокласників великий вплив робить їх підвищена реактивність (чутливість) до всього нового, що відбувається в житті, в літературі, мистецтві і музиці, а також в моді. Вони чуйно і швидко схоплюють це і прагнуть копіювати все ультрасучасне: довжину волосся, кольори і незвичайний крій одягу, «музичні» твори. На цьому фоні у них часто виникає неправильне ставлення до класики в мистецтві і літературі, брак розуміння важливої ролі позитивних культурних і трудових традицій. Це також створює певні проблеми в освіті. Але при правильному підході до справи ці проблеми успішно вирішуються. Головне тут не боротьба з прагненням юнаків і дівчат до всього нового, а, навпаки.

Бажання багатьох батьків створити найкращі умови для життя та навчання своїм дітям змушує їх звикнути до задоволення всіх своїх потреб, внаслідок чого у них часто формується споживча поведінка щодо життя. Відсутність практичного досвіду призводить до затримки їхнього загального суспільного розвитку та до певної інфантильності у судженнях, що, у свою чергу, не дає їм можливості зрозуміти надмірність багатьох своїх потреб і недоречність зустрічі з ними. Подолання цих недоліків викликає необхідність розширення суспільно корисної діяльності учнів та залучення їх до цієї тематичної роботи як у школі, так і вдома [7, 464].

Підсумовуючи, слід зазначити, що на розвиток і поведінку старшокласників сильно впливає їх підвищена здатність реагувати на все нове, що відбувається в житті, в літературі, мистецтві, музиці, а також у моді. Вони чуйно і швидко схоплюють це і намагаються скопіювати все ультрасучасне: довжину волосся, кольори і незвичайний зріз, «музичні» твори, традиції. Це також призводить до певних проблем в освіті. Але при правильному підході до справи ці проблеми будуть успішно вирішені. Передусім мова йде не про боротьбу з прагненням юнаків і дівчат до всього нового, а про своєчасне та вміле ознайомлення їх із сучасними тенденціями мистецтва, літератури та

моди, формування культури сприйняття цього нового в порядку, подолати крайнощі, які іноді спостерігаються наступними способами. Це основні особливості розвитку й організації навчально-виховної роботи у старших класах.

1.2. Поняття особистісної зрілості в вітчизняній і зарубіжній літературі

Проблема зрілості людини є багатосторонньою, її можна розглядати в контексті таких наук як біологія, філософія, соціологія, педагогіка та інші. І в кожного з цих наук феномен зрілості матиме різні утримання. У психологічній науці найбільш важливим, але, разом з тим, і найбільш складним і менш вивчених з усіх аспектів зрілості, за визнанням ряду авторів, є особистісна зрілість. У сучасній психологічній літературі, незважаючи на велику кількість досліджень, немає чіткого визначення особистісної зрілості. Так в основі розгляду проблеми особистісної зрілості вітчизняної психологічної школи лежить розуміння особистості як соціального явища. Під зрілістю особистості розуміється, перш за все, соціальна зрілість, що виражається в тому, наскільки адекватно людина розуміє своє місце в суспільстві, яким світоглядом володіє, якого його ставлення до суспільних інститутів (норми моралі, норми права, закони, соціальні цінності), до своїх обов'язків і своєї праці. Автор Л.С. Виготський вважав, що формування особистості - це оволодіння своїми психічними процесами, а розвиток особистості, характеру пов'язано з різними формами діяльності, особливо з промовою. Л.І. Божович визначає головну мету розвитку особистості як більш повне самовираження і саморозкриття [3, 416].

Розглядаючи зрілу особистість як гуманістичний ідеал, образ нової людини, В.А. Ананьєв виділяє такі її характеристики, як свобода і відповідальність, цілісність і гармонійність, актуалізація та реалізація всіх можливостей. Також він зазначав, що зрілість особистості проявляється в її емоційної стійкості. Така особистість має здатність приводити в повну

рівновагу свої думки, почуття і дії, "спонтанно", природно приймає рішення щодо того, які почуття відчувати і яким чином їх висловлювати. В.А. Ананьєв пише, що особистісна зрілість характеризується головним чином розвитком самоконтролю і засвоєнням реакцій, адекватних різним ситуацій в житті людини [1, 26-33].

Так само П. Я. Гальперін вважає, що визначення ступеня зрілості особистості встановлюється за оцінкою її дії в системі відносин, що існують в даному суспільстві, згідно показником того, наскільки успішно людина опановує призначеної їй діяльністю. А.Н. Леонтьєв спочатку говорить про особистий потенціал, який представляє собою інтегральну характеристику рівня особистісної зрілості. Головним феноменом особистісної зрілості і формою прояву особистісного потенціалу є феномен самодетермінації особистості, тобто здійснення діяльності у відносній свободі від заданих умов цієї діяльності - як зовнішніх, так і внутрішніх умов, під яким слід розуміти біологічні, зокрема тілесні передумови, а також потреби, характер і інші стійкі психологічні структури [8, 256].

М. Ю. Семенов визначає особистісну зрілість як тип, що утворюється в результаті особистісного зростання і має сформовану стійку єдність особистісних рис і ціннісних орієнтацій, розвинену моральну свідомість, що склалася в ієрархічну мотиваційно - потребностну сферу, де домінують вищі духовні потреби. Особистісна зріла людина характеризується потребою виходити на існуючі межі свого життя і вирішувати проблеми вдосконалення і розвитку, як свого суспільства, так і всього людства, активно володіти своїм соціальним оточенням [13, 150].

Також Д. І. Фельдштейн вважає, що розвиток особистості являє собою прогресивне направлення, соціально обумовлений процес розгортання людської суті, де становлення зрілості виступає як інтегральна лінія онтогенезу. Розвиток особистості припускає формування ієрархічної мотиваційно-потребностної сфери, де домінують вищі духовні потреби. В. А. Петровський пов'язує зрілість особистості з персоналізацією: покладання свого буття в інших людях. А. А.

Меграбян пов'язує розвиток особистості з розвитком моральної свідомості [2, 424].

Згідно І. С Кону, зріла особистість - "це особистість, яка активно володіє своїм оточенням, володіє стійкою єдністю особистісних рис і ціннісних орієнтацій і здатна правильно сприймати світ і себе" [7, 464].

Зарубіжним психологам проблема особистісної зрілості піднімалася в рамках психоаналізу, гуманістичної і когнітивної психології. І найчастіше поняття особистісної зрілості не використовується, його синонімами виступають поняття "психологічна зрілість", "психосоціальна зрілість". У більшості робіт зріла особистість розуміється як ідеальна людина. Цей стан психологічного здоров'я, розвитку в повній мірі своїх природних здібностей, продуктивність і творчість. Гуманістична психологія розглядає розвиток людини як особистості в зв'язку з поняттям "самоактуалізація". Самоактуалізація – прагнення людини до можливо більш повного виявлення і розвитку своїх особистих можливостей. Згідно А. Маслоу, самоактуалізація - бажання стати всім, чим можливо; потреба в самовдосконаленні, в реалізації свого потенціалу. На його думку, само актуалізована людина – досяг ефективного і здорового рівня функціонування. Так само це досягнення найвищого рівня природного особистісного зростання, а саме: особистісна зрілість, максимальна вираженість психологічного здоров'я особистості, її висока психологічна культура, достатня освіченість і соціальність [5, 325].

Згідно К. Роджерса, самоактуалізація - це позначення тієї сили, яка змушує людину розвиватися на самих різних рівнях - від володіння моторними навичками до вищих творчих злетів. Вчений називає самоактуалізовану людину "повністю функціонуючою особистістю". На думку К. Роджерса, "повноцінне функціонування" людини визначає наступні особистісні характеристики: глибоке усвідомлення своїх думок і почуттів, відкритість для внутрішнього і зовнішнього світу, прагнення до цілісного життя, самовдосконалення, готовність допомогти тим, хто потребує допомоги, безпосереднє єднання з природою та інші [2, 424].

Розглядаючи становлення людини як процес, що включає певні стадії з характерними для них кризами, Е. Еріксон показує, що розвиток особистості періодично підводиться до вибору між зрілістю, здоров'ям і регресом; особистісним зростанням, самовизначенням і неврозом [10, 24–27].

Успішно подолавши одну кризу, людина просувається у своєму розвитку і отримує шанс до особистісного зростання розширення своїх можливостей. Е. Еріксон запропонував оцінювати людину з точки зору сформованості характеристик зрілої особистості на попередніх стадіях життя. Еріксон виділяв такі якості зрілої особистості, як індивідуалізм, самостійність, своєрідність, сміливість, а також бути відмінним від інших. З. Фрейд визначав особистісну зрілість за двома показниками: прагнення людини працювати, створюючи щось корисне і цінне, і прагнення любити іншу людину заради нього самого. Для Е. Фромма – це почуття згоди, єднання зі світом. К. Юнг називає рух людини до зрілості процесом "індивідуації", коли людина наближається до себе, усвідомлює свою початкову і повну сутність [9, 240].

Згідно когнітивно-генетичному підходу, по Л. Колбергу, особистісна зрілість людини тісно пов'язана з моральною свідомістю, яке розвивається в ході активної, творчої взаємодії індивіда з соціальним середовищем за рахунок прийняття різних ролей в соціальних інститутах. Характеристиками зрілої людини є: прихильність універсального принципу справедливості; рішення проблем вдосконалення; вихід за межі свого життя і розвиток, як свого суспільства, так і всього людства [6, 24 – 31].

Питання особистісної зрілості в метапсихології психоаналітичної теорії розглядалося через дотичні теми і явища: у динамічному сенсі – в контексті психосексуального розвитку в межах:

- теорії сексуальності;
- у топічному сенсі – в руслі розвитку психічних інстанцій (Воно, Я,Над -Я);
- у економічному сенсі – в аспекті інвестицій та переінвестицій психічних енергій, завдяки розвитку зрілих механізмів психічного захисту.

В руслі теорії сексуальності за З. Фрейдом, психосексуальна зрілість досягається зі здобуттям генітальної фази розвитку і, отже, пов'язана з об'єднанням часткових потягів (орального, анального, інфантильного генітального, або фалічного) під приматом генітального. Саме тому її пов'язано з появою та завершенням пубертату – фізіологічного періоду статевого розвитку, який З. Фрейд вважає другим часом пробудження людської сексуальності. Міркуючи над тими процесами, що позначають вступ до генітальної фази і успішне об'єднання потягів, З. Фрейд протиставляє їх тим, що протікають в інфантильному періоді.

Інфантильний час розвитку характеризується для нього не лише домінуванням певних ерогенних зон і відповідних логік функціонування психічного щодо них, але й тим, що потяги, притаманні кожній фазі розвитку, здійснюються за принципом поліморфної перверсії: усі часткові потяги прагнуть до задоволення, будучи зорієнтованими на самому Я [11, 205]. Юний суб'єкт згоден реалізовувати свої оральні чи копрофільні прагнення усіма доступними йому способами і лише значно пізніше здатен відмовитися від її прямого задоволення заради стосунків з об'єктом, любов якого вимагає відповідності нормам культури. Це чимало контрастує з часом зрілої генітальності, де на перший план виступає не власне тіло з його ерогенними зонами, а інша людина як об'єкт бажання та певне альтруїстичне прагнення щодо неї: не перверсивна самонасолота, а взаємне задоволення. Відповідно до того, як склалася доля потягів у інфантильний період, цей об'єкт може бути вибраним за гомосексуальним чи гетеросексуальним типом, що остаточно вирішується лише в цей час – час другого пробудження сексуальності внаслідок пубертату.

Примітно, що в більш пізній роботі – «Дитяча генітальна організація» 1923 року – З. Фрейд наголошує на домінуванні саме інфантильного періоду в тому, як за своїм змістом і результатом пройде завершення психосексуального розвитку під приматом геніталій [12, 215]. Для того, щоб це об'єднання стало можливим, важливо, щоб у інфантильний час, коли дитині відкривається

психологічно лише одна єдина стать за принципом (є/немає), відбулася інтеграція потягів під приматом фалосу. З інфантильним часом і досвідом функціонування потягів у інфантильних фазах З. Фрейд пов'язує і розвиток психопатології дорослості [21, 466].

Більше того, саме в цій роботі він остаточно окреслює той важливий момент, що завершення інфантильної доби в розвитку суб'єкта й перехід до латентного періоду пов'язане із розв'язанням Едипового комплексу.

Франсуа Марті – представник французької психоаналітичної школи – уточнює, що нині усталеним є інше уявлення про описаний З. Фрейдом процес [11, 205]. Йдеться про виділення не двох, а трьох періодів психосексуального розвитку, де перші два збігаються в часі з фрейдівськими – 1) інфантильний розвиток з народження до розв'язання Едипальної проблематики, 2) пробудження сексуальності після латентного періоду внаслідок входження в пубертат. Однак для Ф. Марті підлітковий вік не є і не може бути остаточним етапом зрілого генітального функціонування. Автор переконаний, що слід говорити лише про перевідкриття і про перегляд сексуальності в підлітковий час. Однак остаточна генітальна зрілість може бути здобута тільки згодом – коли власну тілесність і, відповідно, сексуальність, буде задіяна в реальних генітальних стосунках з об'єктом. Саме ці стосунки (тобто поява об'єкта і реальної взаємодії з ним) дозволять остаточно змістити фокус задоволення з себе на іншого не в фантазії, а в реальності, що недоступно підлітку.

Відповідь на питання про те, який саме об'єкт любові у зрілий час буде обрано, Фрейд дає відповідь у доповненнях 1922 року до «Трьох нарисів з теорії сексуальності» [16, 246–256]. Тут він пояснює, що часто чи регулярно об'єкт любові, який згодом стане прототипом, обирається в дитячому віці і потім шукається в дорослості.

Тобто в цьому ключі зрілість – як другий (генітальний) час сексуального функціонування за З. Фрейдом і третій (генітальний) за Ф. Марті – позначає досягнення статевого дозрівання та соматичних і психічних змін, які з ним пов'язані [18, 31– 44]. В психічному плані зміна примату фалоса на примат гені

талій остаточно можлива лише завдяки тому, що суб'єкт зможе відкрити для себе жіноче: жіночий статевий орган, жіноче задоволення. Досі для суб'єкта фізіологія статі будувалася за принципом «є/немає», відповідно до наявності пеніса як чогось очевидного, тому відводила свій ракурс до інших очевидних ознак – зовнішньо – культурних відмінностей між чоловіками і жінками. Ні дівчина, ні хлопчик в дитячий час не здатні помислити, уявити, пізнати жіночу сексуальність, дійсно – не як пусті ідеї, а як реальний досвід переживання – осмислити функціонування піхви і того сексуального збудження і задоволення, яке доступне жінці. Дитяча мастурбація в дитячий час – як у хлопчика так і у дівчинки – задіює саме фалічну ерогенну зону, єдино доступну в цей час. Лише статеве дозрівання підлітковості та подальше задіяння в сексуальній активності надає піхві того функціонального навантаження, яке дозволяє жінці отримувати зріле генітальне задоволення. І лише в цьому акті пізнання – як чоловікові, так і жінці відкривається нове зріле підґрунтя для розуміння відмінності статей, де жінка – не касторований суб'єкт, у якого «немає», а хтось, наділений іншим, інакшим функціонуванням, яке неможливо було осмислити дитині. Ця неможливість спирається на незрілість дитячого мислення, яке тяжіє до суджень за аналогією з собою. Прикладом цього може бути той клінічний факт, що діти, які стають свідками статевого акту батьків, сприймають його спотворено: як бійку чи як анальне проникнення, оскільки лише такий досвід (використання ануса для випорожнення) вони мають.

Цю ж проблематику зустрічі з жіночим в розвитку зрілості з позицій теорії Ж. Лакана розробляє Олів'є Уврі [20, 49]. Цей погляд стосується мовних аспектів розвитку суб'єкта, де мова задає суттєве обмеження в пізнанні дитиною жіночої статі в інфантильній, або – як каже З. Фрейд – догенітальний час.

Ж. Лакан висловився про це так: «немає жодного смислу для жіночої статі». Тобто не має того сенсу, того уявлення, до якого б реферувало слово, яке позначає жіноче. Цей смисл отримується значно пізніше, при особистому зіткненні з жіночим у сексуальному житті дорослого часу і завжди є чимось

суб'єктивним, не універсальним. Тому надалі це зіткнення в зрілому варіанті окрім буквального втілення в дії (в сексуальному акті) буде психічно виражатися через метафори, поезію статі й любові, ніколи уповні не будучи здатним висловитися сповна і чітко.

Втім, інший французький психоаналітик лаканівського підходу – С. Лесур – наголошує, що всі відзначені етапи слід розглядати не як вікові періоди, не як хронологічні протяжності, а як логічні послідовності [19, 466]. Тому варто говорити не про пубертат, як про фізіологічний процес, а про ювенільність як про хід дорослішання, що виникає внаслідок пубретату і пов'язаний з появою підліткового питання про жіноче.

Це підтверджується клінічною роботою з аналізантами, складнощі яких розгортаються довкола підліткової проблематики, яка шукає своєї символізації і вирішення.

Отже, зрілість особистості з точки зору класичного та сучасного лаканівського психоаналізу як у сексуальному контексті, так і в контексті мислення, можлива тільки після зустрічі з жіночим – у собі чи в іншому – завдяки вступу до безпосереднього сексуального життя з об'єктом любові по завершенню ювенільного етапу, розпочатого з пубертату [17, 52–56].

Отже, з точки зору класичного психоаналізу та теорії самості, зрілість особистості визначається зрілістю Я вступати в перемир'я з потягами Воно тими способами і формами, які є адекватними реальності та припустимими з точки зору Над-Я, що виражене також і в переживанні здорового позитивного нарцисичного ставлення до себе.

Можна зробити висновок, що вітчизняні та зарубіжні автори по-своєму мають рацію в аналізі особистісної зрілості, так як кожен з них інтерпретує цю проблему виходячи з власних наукових позицій. На закінчення можна відзначити, що дана проблема ще погано вивчена, ще не знайдено чіткого визначення і розуміючого феномена. Можна лише сказати, що особистісна зрілість допомагає людині більш ефективно вирішувати життєві завдання.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Організація дослідно-експериментальної роботи, щодо впливу особистісної зрілості на мотивацію навчання

Мета – виявити особливості впливу особистісної зрілості старшого шкільного віку на мотивацію навчання у ЗВО.

Для дослідження особистісної зрілості було обстежено 20 учнів (14 хлопчиків і 6 дівчат) 11 класу середньої загальноосвітньої школи с. Богданівка, Знам'янський р-н, Кіровоградська обл.

Гіпотеза дослідження – ми передбачаємо, що особистісна зрілість учнів старшого шкільного віку впливає на мотивацію навчання у вищому навчальному закладі.

Для визначення особистісної зрілості старшого шкільного віку ми використали Тест-опитувальник особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, а також методику вивчення мотивації навчання у ЗВО Т.І. Ільїна.

Тест-опитувальник особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха:

Мета: діагностика рівня особистісної зрілості. Вік застосування: від 15 років та старше.

Зрілість – це результат дорослішання, тобто. якість, що залежить, передусім, від віку, причому це поняття поширюється як у людський організм, і на особистість, тобто. ті якості, пов'язані з засвоєнням моральних норм, принципів міжособистісного спілкування, поведінки у колективі тощо. Чим старша дитина, молодий чоловік чи дівчина, тим, як правило, вищий і рівень особистісної зрілості.

Однак особистісна зрілість не є функцією одного лише віку. Багато що тут залежить і від конкретних умов, в яких зростав і виховувався дана людина.

Тому деякі підлітки відрізняються вже достатньою особистісною зрілістю, тоді як окремі дорослі і навіть літні люди в своїх поглядах і установах по відношенню до важливих аспектів людських взаємин залишаються дітьми.

Грунтуючись на загальноприйнятих уявленнях, виділяють 5 аспектів, що складають особову зрілість:

1. Мотивація досягнень
2. Ставлення до свого «Я» («Я» - концепція).
3. Почуття громадянського обов'язку.
4. Життєва установка.
5. Здатність до психологічної близькості з іншою людиною.

Аналогічним чином визначаються оцінки за окремими шкалами тесту.

1. Мотивація досягнень. Запитання: 2, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 26, 27, 29, 30.

(+33) - (+24) - дуже високий рівень;

(+23) - (+15) - високий;

(+14) - (+7) - задовільний;

менше (+7) - незадовільний.

2. Відносин до свого "Я" ("Я" - концепція). Запитання: 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 15, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 30.

(+54) - (+42) - дуже високий рівень;

(+41) - (+30) - високий;

(+29) - (+20) - задовільний;

менше (+20) - незадовільний.

3. Почуття громадянського обов'язку. Запитання: 9, 16, 19, 21, 24, 28.

(+18) - (+12) - дуже високий рівень;

(+11) - (+7) - високий;

(+6) - (+4) - задовільний;

менше (+4) - незадовільний.

4. Життєва установка. Запитання: 3, 4, 9, 11, 12, 13, 17, 18, 20, 26, 27, 28.

(+36) - (+27) - дуже високий рівень;

(+26) - (+19) - високий;

(+18) – (+11) – задовільний;
менше (+11) – незадовільний.

5. Здатність до психологічної близькості з іншою людиною. Питання: 4, 5, 15, 16, 31, 32, 33м або 33ж.

(+21) – (+15) – дуже високий рівень;
(+14) – (+10) – високий;
(+9) – (+7) – задовільний;
менше (+7) – незадовільний.

Методика вивчення мотивації навчання у ЗВО Т.І. Ільїна:

Мета: вивчення мотивації навчання у ЗВО.

Методику запропоновано Т. І. Ільїною. При створенні цієї методики автор використовувала низку інших відомих методик. У ній є три шкали: «придбання знань» (прагнення придбання знань, допитливість); «оволодіння професією» (прагнення опанувати професійні знання та сформувані професійно важливі якості); «отримання диплома» (прагнення придбати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення пошуку обхідних шляхів під час складання іспитів і заліків). У опитувальник, для маскування, авторка методики включила ряд фонових тверджень, які надалі не обробляються. Ряд формулювань підкориговано автором книги без зміни їхнього змісту.

Інструкція

Позначте вашу згоду знаком "+" або незгоду - знаком "-" з нижченаведеними твердженнями.

Обробка результатів. Ключ до опитувальника

Шкала «набуття знань» — за згоду («+») із твердженням за п. 4 проставляється 3,6 бала; за п. 17 - 3,6 бала; за п. 26 - 2,4 бали; за незгоду («-») із затвердженням за п. 28 - 1,2 бали; за п. 42 - 1,8 бала. Максимум – 12,6 бала.

Шкала "оволодіння професією" - за згоду за п. 9-1 бал; за п. 31 - 2 бали; за п. 33 - 2 бали, за п. 43 - 3 бали; за п. 48 - 1 бал і за п. 49 - 1 бал. Максимум – 10 балів.

Шкала "отримання диплому" - за незгоду за п. 11 - 3,5 бала; за згоду за п. 24 - 2,5 бали; за п. 35 - 1,5 бали; за п. 38 - 1,5 бала та за п. 44 - 1 бал. Максимум – 10 балів. Питання з п. 5, 13, 30, 39 є нейтральними до цілей опитувальника та в обробку не включаються.

2.2. Результати практичного дослідження, щодо впливу особистісної зрілості на мотивацію

Провівши тест-опитувальник особистісної зрілості ми отримали такі результати (табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Результати по шкалам особистісної зрілості.

Прізвище	Мотивація досягнень	Відношення до свого «Я»	Почуття громадянського обов'язку	Життєва установка	Здатність до психологічної близькості з іншою людиною
Безай Р.	31	25	8	24	1
Демченко Д.	15	21	3	8	9
Камяков О.	10	15	3	1	7
Корман Р.	18	10	3	15	11
Кузьменко Б.	19	32	1	3	4
Манько О.	11	20	4	1	9
Пащенко Р.	25	10	13	1	4
Ткаченко С.	29	18	8	21	7
Ульянова М.	40	20	7	20	15
Янкова В.	25	15	10	7	10
Ященко О.	22	21	5	11	12
Попов Я.	20	20	4	21	12

Продовження таблиці 2.1

Мельник Є.	13	11	6	18	8
Калініч А.	29	13	10	15	3
Тригуб А.	40	25	2	9	11
Семенов О.	41	22	8	21	7
Дрозд М.	11	14	11	3	5
Сидорова А.	19	21	11	19	10
Коваль С.	27	11	9	7	12
Мазур А.	35	10	7	10	7

Як ми бачимо з таблиці, найвищі значення у групі досліджуваних отримані по таким шкалам як – мотивація досягнень та відношення до свого «Я». Також у деяких учнів є високі результати і по іншим шкалам. Це може означати те, що їх особистісна зрілість розвивається не тільки в одному напрямленні, але і в інших теж. Аналіз результатів дослідження за методикою Ю.З. Гільбуха показав достатню сформованість особистісної зрілості старшокласників традиційної системи навчання. Серед особливостей можна відзначити такі якості як патріотизм, інтерес до явищ суспільно-політичного життя, почуття професійної відповідальності, потреба в спілкуванні, колективізм, що свідчать про розвинене почуття громадянського обов'язку, впевненість в собі та відповідальність, які культивуються традиційною системою навчання.

Тепер звернемося до розгляду результатів, отриманих за методикою «мотивація навчання у закладі вищої освіти». Значення по шкалам даної методики наведено в табл. 2.2.

Таблиця 1.2.

Кількісна виразність мотивів навчання у ЗВО

№	Прізвище та ім'я	Шкали		
		Придбання знань	Оволодіння професією	Отримання диплому
1	Безай Р.	4,2	6	8,5
2	Демченко Д.	2,4	4	7,5
3	Камяков О.	6	4	8,5
4	Корман Р.	6	1	8,5
5	Кузьменко Б.	6	3	7,5
6	Манько О.	3,6	4	7,4
7	Пащенко Р.	3,6	3	8,5
8	Ткаченко С.	11,4	6	8,5
9	Ульянова М.	4,2	0	7,5
10	Янкова В.	3,6	5	6
11	Ященко О.	1,2	4	7,5
12	Попов Я.	5	3	6
13	Мельник Є.	3,6	0	8,5
14	Калініч А.	4	3	5
15	Тригуб А.	4,2	6	5,5
16	Семенов О.	1	3	7,5

Продовження таблиці 2.2

17	Дрозд М.	2	5	5
18	Сидорова А.	10,5	2	6
19	Коваль С.	7,5	6	5,5
20	Мазур А.	4	0	8,5

Як ми бачимо з таблиці, найвищі значення у групі досліджуваних отримані по шкалі «отримання диплому». Друге місце займає «придбання знань», а третє – «оволодіння професією». Для них найголовніше отримати диплом, а вже потім придбати знання. Отримані результати є такими, тому що в наш час найголовнішим є отримання диплому, який дає можливість потім влаштуватися на роботу і працювати. Але не потрібно забувати, що все ж таки головними повинні бути знання.

За допомогою коефіцієнта лінійної кореляції К. Пірсона нами було здійснено спробу виявити взаємозв'язок між особистісною зрілістю та мотивацією навчання у ЗВО. Була виконана така процедура обчислення:

Процедура обчислення.

- Дані групуються у таблицю (див. табл. 2. 3.).
- Знаходиться сума показників першого ряду (Σx) і другого ряду (Σy).
- Знаходиться добуток показників першого і другого ряду для кожного учня ($xу$) та сума добутоків ($\Sigma xу$).
- Підноситься до квадрату кожен показник першого (Σx^2) та другого ряду (Σy^2).
- Знаходиться сума квадратів показників першого (x^2) та другого ряду (y^2).

- Обчислюється коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона K за формулою (див. додаток А)

Таблиця 2.3.

Результати обчислень коефіцієнту лінійної кореляції Пірсона

№	Учні	Особист існа зрілість	Мотивація навчання	Xy	X^2	y^2
		X	y			
1	Безай Р.	31	8,5	9,31	49	1,7689
2	Демченко Д	15	7,5	-2,97	81	0,1089
3	Камяков О.	10	8,5	-18,62	196	1,7689
4	Корман Р.	18	8,5	-7,98	36	0,7689
5	Кузьменко Б.	19	7,5	-1,65	25	0,1089
6	Манько О.	11	7,4	-2,99	169	0,0529
7	Пащенко Р.	25	8,5	1,33	1	1,7689
8	Ткаченко С.	29	8,5	6,65	25	1,7689
9	Ульянова М.	40	7,5	5,28	256	0,1089
10	Янкова В.	25	6	-1,17	1	1,3689
11	Ященко О.	22	7,5	-0,66	4	0,1089
12	Попов Я.	20	6	4,68	16	1,3689
13	Мельник Є.	13	8,5	-14,63	121	1,7689

Результати обчислень коефіцієнту лінійної кореляції Пірсона

Дивлячись на таблицю (див. табл. 2.3.), кореляція між даними не досягає рівня статистичної значимості. Тому що результати, які були отримані – є меншими за ті, які повинні бути для кореляції. Особистісна зрілість не має ніякого відношення до мотивації навчання і ніяк на неї не впливає.

Таким чином, висунута нами гіпотеза про вплив особистісної зрілості на мотивацію навчання у ЗВО не підтвердилася, тому що зв'язок між даними – слабкий зворотний взаємозв'язок (див. додаток А).

ВИСНОВКИ

Старший шкільний вік – дуже значущий для становлення особистості період життя. Він характеризується переживанням кризи дорослішання, яку можна представити як серію важливих соціальних та індивідуальних особистісних виборів, ідентифікацію та самовідкриття. Особливості цього віку суттєво впливають на формування емоційно-ціннісного відношення до життя та подальшого благополуччя молодих людей. Одним із показників дорослішання є становлення емоційного світу (його багатство, автономність та стабільність механізмів регуляції). Однак, багато молодих людей, при вступі до університету та навчання в ньому, стикаються з труднощами, внутрішніми протиріччями, невизначеністю, виявляють ознаки емоційної незрілості: поринають у тривожно-депресивні емоційні переживання, відчувають невпевненість у собі, почуття незрозумілості, самотність.

За підсумками аналізу робіт зарубіжних і вітчизняних психологів можна назвати такі значимі життєдіяльності особистості, властивості її психологічної зрілості:

1. переважання внутрішньої локалізації контролю за зовнішньою, що означає прийняття особистої відповідальності за вчинки, здоров'я, життя, поєднання внутрішньої свободи відповідальністю;
2. адекватне самопізнання та адекватна оцінка своїх успіхів/невдач, самоприйняття на основі самопізнання;
3. сформованість механізмів психічної саморегуляції та самоконтролю, здатність до самодермінації.

Як показало наше дослідження, в учнів 11 класу виражена особистісна зрілість за шкалою мотивації досягнень, а також за шкалою відношення до свого "Я". Мотиваційна зрілість як вид психологічної зрілості особистості характеризується такими змістовними та динамічними якостями мотивів, якостями мотивів, як усвідомленість, стійкість, ієрархічність мотивації з домінуванням у її системі внутрішніх (навчально-пізнавальних), соціальних

(мотивів досягнення успіхів) і духовних (особистісно-професійного зростання) мотивів. За результатами по шкалі відношення до свого "Я" можна сказати, що в учнів адекватна самооцінка, висока вимогливість до себе, відсутність самовдоволення, скромність та повага до інших людей. У 2 учнів були високі результати по шкалі « Життєва установка», що говорить про те, що у них присутні переважання інтелекту над почуттям, емоційну врівноваженість та розважливність. Найвищі результати за методикою «мотивація навчання у вищому навчальному закладі» у групі досліджуваних отримані по шкалі «отримання диплому». Друге місце займає «придбання знань», а третє – «оволодіння професією». Для них найголовніше отримати диплом, а вже потім придбати знання.

Таким чином, висунута під час теоретичного аналізу гіпотеза про особистісну зрілість учнів старшого шкільного віку, яка впливає на мотивацію навчання у вищому навчальному закладі не була підтверджена. Особистісна зрілість не має ніякого відношення до мотивації навчання і ніяк на неї не впливає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боришевський М. Й. Психологічні механізми розвитку особистості: Соціальна психологія. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка, 2001. С. 26-33.
2. Бочелюк В. Й. Психологічні основи розвитку особистості: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 424с.
3. Булах І.С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків: «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2004. 42с.
4. Горностая П.П., Титаренко Т. М. Психологія особистості: словник-довідник. Київ: Рута, 2001. 320с.
5. Долинська Л.В., Огороднійчук З. В., Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Просвіта, 2001. 416с.
6. Долинська Л.В., Огороднійчук З. В., Скрипченко О.В. Загальна психологія: Київ: Либідь, 2005. 464с.
7. Дьоміна Г.А. Психологічні особливості формування та активізації особистісної зрілості. Київ, 2006. С. 24 – 31.
8. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості: навч. посіб. Київ: Либідь, 2007. 256с.
9. Лепіхова Л.А. Соціалізація та соціально-психологічна компетентність як рівні особистісної зрілості /Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний зб. Київ: Контекст, 2010. 336 с.
10. Лукасевич О.А. Особливості досягнення особистісної зрілості студентами вищого навчального закладу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологічні науки : зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. № 26 (50). Серія №12. Ч. II. С. 67-71.*
11. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Вид-во ТОВ "КММ", 2006. 240с.
12. Першукова О.О. Європейська багатовимірність в освіті. Київ: Шлях освіти, 2000. С. 24–27.

13. Потапчук Л.В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників. Луцьк, 2001. 205с.
14. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 2010. 215с.
15. Титаренко Т. М. Рання молодість: проблеми смислоутворення, подальше професійне й життєве самовизначення. Київ: Либідь, 2001. 150с.
16. Штепа О. С. Диспозиційна модель особистісної зрілості. Львів, 2006. 147с.
17. Штепа О.С. Пропріум зрілої особистості: Практична психологія та соціальна робота. Львів, 2004. С. 26–35.
18. Andrews G., Singh M., Bond M. The Defense Style Questionnaire // *Journal of Nervous and mental Disease*, 2015. p. 246–256.
19. Lesourd S. La construction différentielle du sujet // Comment taire le sujet? Des discours aux parlottes libérales, sous la direction de Lesourd Serge. Toulouse, ERES, «Humus – subjectivité et lien social», 2006. p. 52–56.
20. François M. Le dévoilement du génital. Le génital et la puberté dans l'œuvre de S. Freud // Yves Morhain et al., *Actualités psychopathologiques de l'adolescence*, De Boeck Supérieur «Oxalis», 2009, p. 31–44.
21. Freud S. The infantile genital organization of the libido // *The Psychoanalytic Review*. 2010. 466p.

ДОДАТОК

Додаток А

Розрахунок коефіцієнта кореляції Пірсона

X	Y	Y-уср	X-хср	(Y-уср) * (X-хср)	(X-Xср) ²	(Y-Yср) ²
31	8,5	1,33	7	9,31	49	1,7689
15	7,5	0,33	-9	-2,97	81	0,1089
10	8,5	1,33	-14	-18,62	196	1,7689
18	8,5	1,33	-6	-7,98	36	1,7689
19	7,5	0,33	-5	-1,65	25	0,1089
11	7,4	0,23	-13	-2,99	169	0,0529
25	8,5	1,33	1	1,33	1	1,7689
29	8,5	1,33	5	6,65	25	1,7689
40	7,5	0,33	16	5,28	256	0,1089
25	6	-1,17	1	-1,17	1	1,3689
22	7,5	0,33	-2	-0,66	4	0,1089
20	6	-1,17	-4	4,68	16	1,3689
13	8,5	1,33	-11	-14,63	121	1,7689
29	5	-2,17	5	-10,85	25	4,7089
40	5,5	-1,67	16	-26,72	256	2,7889
41	7,5	0,33	17	5,61	289	0,1089
11	5	-2,17	-13	28,21	169	4,7089
19	6	-1,17	-5	5,85	25	1,3689
27	5,5	-1,67	3	-5,01	9	2,7889
35	8,5	1,33	11	14,63	121	1,7689
24	7,17			-11,7	1874	32,082